

ملاحظات زیباشناسان مؤلفه کالبدی در طراحی فرهنگسرای هنر

فرازین سلطانی گردفرامرزی*

دانشجوی دکتری، معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران، ایران.
@gmail.com۷۳farazin

چکیده

زیبایی خاصیت وجود انسان و تمایل به آن از مختصات آدمی است که همواره مورد توجه خاص گذشتگان بوده است. زیبایی‌شناسی به‌عنوان یکی از محورهای اصلی مطالعاتی در حوزه معماری نقش بسزایی در ایجاد یک بنا و ماندگاری آن به‌عنوان یک آرکی تایپ ایفا می‌کند، در پژوهش حاضر به دنبال ایجاد یک رویکرد زیبایی‌شناسانه و ارائه شاخصه‌های زیبایی‌شناسی جهت بهبود طراحی معماری بناهای فرهنگی، بخصوص فرهنگسرای هنر ارائه کنیم و در این راستا با تبیین این شاخصه‌های مؤثر به طراحی یک فرهنگسرای هنر منطبق بر این اصول و شاخصه‌ها دست‌یابیم. جهت تحقق این موضوع، پژوهش پیشرو به روش تحلیلی با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای و بررسی نمونه موردی به ارزیابی این شاخصه‌ها می‌پردازد. دو رویکرد عمده در زیبایی‌شناسی وجود دارد که شامل رویکرد عینی و رویکرد ذهنی می‌باشند. هر یک از آن‌ها بیان‌گر دیدگاه و شاخصه‌های مؤثر مورد تحلیل قرار گرفته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد از میان این شاخصه‌ها ۲۳ شاخص به‌عنوان شاخصه‌های زیبایی در بنا یا طراحی یک مجموعه ملاک اصلی در طراحی زیبایی‌شناسان خواهند بود که می‌توان از این موارد در هر بنایی بهره برد.

شاخصه‌های عینی مؤثر: تناسب، مقیاس، تعادل، تنوع و تضاد، نظم در بی‌نظمی، نور، سادگی، فرم و شکل، مصالح و توالی

شاخصه‌های ذهنی مؤثر: جذابیت، توحید (وحدت)، خاطره‌انگیزی، معناداری، خلاقیت، احساس آرامش، سبک، رمز آلودگی، فرهنگ، هویت، کارایی و اصالت

کلید واژگان: زیبایی‌شناسی، ادراک زیبایی، طراحی، فرهنگسرای هنر، کالبد، تناسب

۱- مقدمه

گرایش به زیبایی و زیباآفرینی امری فطری در درون انسان و خدای یکتا که زیباست، این زیبایی را در سرشت انسان ملحوظ و پنهان نموده است، تا به تناسب روحی که از روح زیبای خویش در کالبد انسان دمیده است، انسان را به سوی ذات زیبای خود سیر دهد و از انسان موجودی زیبا آفرین سازد. اگرچه امروز وسایل ارتباط جمعی همچون تلویزیون، امواج فرهنگی خود را همه روزه به داخل خانه‌ها انتشار می‌دهند لیکن بسیاری از امور فرهنگی تنها در مکان‌های مخصوص به خود صورت می‌پذیرد. مکان‌هایی همچون کتابخانه، سینماها و تئاترها، و ... امروزه جزء فضاهای قطعی یک مجموعه شهری درآمده‌اند و بدون آن‌ها شهر از خلأ فرهنگی محسوسی رنج خواهد برد. این قبیل فضاها به لحاظ کمی، از مخاطبان کمتری نسبت به وسایل ارتباط جمعی برخوردار است ولی نمی‌توان مدعی شد که از نظر کیفی و کمی از اهمیت کمتری برخوردار هستند. مزیت عمده مراکز و مجموعه‌های فرهنگی نسبت به رسانه‌های گروهی در آن است که فرد ابتدا احساس علاقه کرده و سپس اراده می‌کند و به یک مرکز فرهنگی برای مشاهده و یا انجام کار فرهنگی می‌رود، بنابراین او با میل به سوی فرهنگ رفته، لذا به نحو بارزتری از آن بهره‌مند می‌گردد.

در اینجا به دنبال تلاش برای طراحی یک فرهنگسرای هنر که مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی کالبدی در آن رعایت بشود، مطالعاتی درباره زیبایی‌شناسی که شامل دیدگاه عینی گرایان، ذهنی گرایان و ذهنی-عینی گرایان هست و طرح پرسش‌نامه شده است که در جداول و نمودارها لحاظ شده است. سوالات مطرح شده شامل موارد زیر هست که در انتها پاسخ داده شده است.

-مهم‌ترین معیارهای زیبایی‌شناسی کالبدی در منظر شهری برای مجموعه‌های فرهنگی-هنری کدامند؟

-طراحی مجموعه فرهنگی-هنری با رویکرد زیبایی در کالبد چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد؟

نگاه زیباشناسان و تحلیل ویژگی‌های زیبایی یک شهر اگر منطبق بر اصول و معیارهای خاص زیبایی‌شناسی شهری باشد و علاوه بر رویکرد کالبدی، فرآیندها و زندگی جاری در این فضاها و حسی که القا می‌کنند را دربر بگیرد، بسیاری از شهرها را می‌توان با دیدی متفاوت نگریست و به مراتبی از زیبایی در منظر و محیط آن‌ها پی برد که شاید پیش‌ازاین ادراک نشده باشند.

۲- دیدگاه عینی گرایان

این رویکرد عمدتاً توسط متخصصان معمار و شهر ساز بر اساس قواعد خاص و تعیین شده‌ای مورداستفاده قرار می‌گیرد و اعتقاد بر این است که مناظری که بر اساس قواعد عمومی زیبایی‌شناسی خلق می‌شوند، از نظر مردم نیز به‌عنوان مناظری زیبا ادراک خواهند شد. پایه و اساس این دسته از نظریات را می‌توان در افکار فیلسوفان یونان باستان مانند افلاطون و ارسطو جستجو کرد. این نظریه در طول تاریخ مورداستفاده و کاربرد قرار گرفته که از شاخص‌ترین آن‌ها در حوزه معماری و شهرسازی می‌توان به گروتر اشاره کرد. همچنین طراحان بسیاری تلاش کرده‌اند تا مناظر شهری را بر اساس این قواعد بیافرینند که برخی از این قواعد شامل: تعادل، وضوح، تضاد، هماهنگی، یکپارچگی، تناسب، تنوع و با پیچیدگی و وحدت و نمونه‌های دیگر در آثار اندیشمندی از این دست می‌شود. به‌علاوه برخی تلاش کرده‌اند تا زیبایی را با محاسبات ریاضی اندازه‌گیری کنند. در دوره حاضر نیز با پیشرفت فناوری، این نظریه با کمک ابزارهای پیشرفته و نرم‌افزارهای مختلف مورداستفاده قرار می‌گیرد که از جمله این تلاش‌ها می‌توان به استفاده از سنجش میزان بی‌نظمی موجود در منظر شهری به کمک نرم‌افزارهای رایانه‌ای اشاره کرد. (امین زاده و همکاران، ۱۳۹۳؛ ۲)

ارزیابی توسط متخصصان و بر اساس ویژگی‌های عینی و کالبدی منظر و برحسب مقیاس عددی انجام می‌پذیرد. این رویکرد بیشتر در انگلستان و بخش‌هایی از استرالیا رایج است.

۳- دیدگاه ذهنی گرایان

این تفکر زیبایی را کیفیتی ذهنی تلقی می‌کنند که توسط ناظر به محیط نسبت داده می‌شود و ربطی به کالبد محیط ندارد. زیبایی وابسته به سلیقه ناظر است. قایلین این نظریه، نظریه‌پردازان دهه ۶۰ میلادی هستند که از منظر شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری مسائل را بررسی می‌کردند (واعظی، ۱۳۹۵؛ ۵).

این رویکرد بر پایه ذهنیت ناظر استوار است و ادراک زیبایی یک منظر را به ذهن فرد و عوامل وابسته به فرد نسبت می‌دهد. عواملی مانند شخصیت بیننده، محل مشاهده، خصوصیات اجتماعی- اقتصادی بیننده، ترکیب‌بندی و پیچیدگی منظره و ... در ارزیابی دخیل می‌شوند و به دلیل ذهنیت فرد است که منظر زیبا یا نا زیبا تلقی می‌شود. پایه‌های این نظریه را می‌توان در آرای افرادی چون کانت^۱ مشاهده کرد که معتقد بود زیبایی یکشی یا یک موضوع به ذهنی که آن را درک و داوری می‌کند بستگی دارد، و نه به خودشی یا موضوع. از اواسط قرن بیستم میلادی و با مطرح‌شدن مسائل روانشناسی محیط، رویکرد ذهنی‌گرایان مورد توجه بیشتری قرار گرفت و مطالعات زیادی در این ارتباط انجام شد. بارونق گرفتن پژوهش‌های ادراک زیبایی و انتشار نتایج آن‌ها، تفاوت‌های میان ارزیابی‌های پیشین از زیبایی با این مطالعات مشخص شد و محققان را بر آن داشت تا به این تفاوت‌ها بپردازد؛ ارزیابی‌های انجام‌شده در این ارتباط را می‌توان به‌طور کلی به دو دسته ارزیابی مستقیم و ارزیابی مقایسه‌ای تقسیم کرد. برخی پژوهشگران تلاش کرده‌اند تا معیارهای زیبایی‌شناسی را از این طریق به دست آورند که برای نمونه می‌توان به این موارد اشاره کرد: تازگی، سرسبزی، پاکیزگی، درخشش (نور)، و همچنین طبیعی بودن، آشنا بودن و آرامش داشتن. (امین زاده و همکاران، ۱۳۹۳؛ ۳)

محققان دیگر در مطالعه خود به تفاوت در ارزیابی زیبایی میان دانشجویانی که در زمینه طراحی آموزش دیده‌اند و دانشجویانی که در رشته‌های غیرمرتبط با طراحی درس خوانده‌اند، پرداختند. نتایج نشان داد که افراد عادی زیبایی را کاملاً متفاوت از طراحان ادراک می‌کنند. پژوهشی دیگر نشان می‌دهد، در حالی که معماران به معماری انتزاعی و آوانگارد علاقه دارند، افراد عادی بیشتر به معماری مردمی علاقه‌مند هستند. (همان؛ ۳) آنچه در زیبایی‌شناسی نمادین مورد توجه قرار می‌گیرد شامل مواردی همچون ایجاد معنی، هویت، فرهنگ و تاریخ است که در زیر به برخی از جنبه‌های این واژه اشاره شده است.

¹ Immanuel Kant

۴- دیدگاه ذهنی-عینی گرایان

زیبایی، پدیده یا رویدادی است که از تلاقی و توافق داده‌های حسی کالبدی و محیطی از یک سو و مفاهیم فرهنگی و توانایی‌های ذهنی و آگاهی ناظر از سوی دیگر شکل می‌گیرد. کوین لینچ (تصویر ذهنی شهر)، دونالد اپلیارد (واکنش به سه حالت انسانی: عاطفی، عملکردی، تفسیری)، (جان لنگ؛ اجابت نیازهای انسانی)، وایت و جیکوبز (عملکردی)، کالن^۲ (رابطه عاطفی انسان-محیط)، جک ناسار (حسی-تفسیری)، اپلتون^۳ (شرایط بقاء)، استفان کاپلان^۴ (نظریه تکاملی، آگاهی-جهت یابی-کشف)، نول (حسی، ذهنی، عملکردی)، برونسکی^۵ و رلف^۶ (هویت مکان)، بویر^۷ (معنا و تداعی) و ... نظریه پردازانی قائل به این تفکر هستند (واعظی، ۱۳۹۵؛ ۵).

جدول ۱- تفاوت رویکردهای عینی و ذهنی در ارزیابی زیبایی. ماخذ: (امین زاده، ۱۳۸۹؛ ۶)

رویکرد عینی	رویکرد ذهنی
زیبایی کیفیت ذاتی منظر است	زیبایی کیفیتی است در نگاه ناظر
عموماً فاقد قالب نظری است.	معمولاً از یک قالب نظری منتج می‌شود
بدنبال فهم خواص کالبدی منظر است.	بدنبال فهم ترجیحات انسان در شناخت مولفه‌های کالبدی منظر است
تعیین کیفیت منظر بر مبنای مفروضات مطلق و بی قید و شرط	تعیین کیفیت منظر بر مبنای ترجیح انسان
مسکوت در مورد عوامل سببی و علل آن است.	بدنبال تعریف و وصف عوامل سببی است
عملی است و مستلزم یک رویکرد مشخص است	تجربی است و فرضیه‌ها و گرایش‌ها را می‌آزماید
از واکنش‌های فردی برای ارزش‌گذاری کیفی منظر استفاده نمی‌کند	کمیت‌های مؤثر بر ترجیحات سؤال شنوندگان عوامل شخصیتی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، جنسیت و تحصیلات هست
ارزیابی معمولاً مبنای میدانی دارد	برای ارزیابی منظر از جایگزین‌هایی همانند عکس، اسلاید و فیلم بهره می‌گیرد
نسبتاً ارزان و سریع است	به نسبت مشکل، پرهزینه و کند است
متنصر به فرد است. عموماً نتایج حاصله قابل تعمیم به محدوده‌های دیگری غیر از مورد مطالعه نیست	نیازمند تعریف جامعه آماری است، نتایج حاصله را می‌توان حاصله را می‌توان در گستره‌ی بزرگتری دارد

² Kevin A. Lynch

³ Donald Appleyard

⁴ John Locke

⁵ William H Withe

⁶ Jane Jacobs

⁷ Calon F

⁸ Jack Nasar

⁹ Appleton

¹ Stephen Kaplan 0

¹ Berzonsky 1

¹ Edward Relph 2

¹ Boyer TP 3

۵- شاخصه‌های ارزیابی زیبایی کالبدی بر اساس دیدگاه نظریه پردازان عینی-ذهنی گرا

در این بخش به معرفی بخشی از این شاخصه‌ها که در مقالات مختلف از آن‌ها به‌عنوان شاخص بهره‌گیری شده است می‌پردازیم. علم زیبایی‌شناسی از ۳ عنصر اصلی: سلیقه، احساس و ادراک تشکیل یافته است. این عناصر باعث می‌شوند تا یک اثر، از دید ناظر، زیبا شناخته شود. (عابدی و محمدیان، ۱۳۹۷؛ ۶)

تلاش‌های گوناگون صورت گرفته است تا اصول و نشانه‌هایی را برای زیبایی معرفی کنند که خصوصیات لازم و کافی برای زیبا قلمداد کردن اثری را داشته باشد. پس از بررسی‌های انجام‌شده و بر اساس مشاهدات و مطالعات صورت گرفته در بین بناهای دوران اسلامی و به ویژه مساجد و سایر بناهای مذهبی که از بناهای شاخص در معماری ایرانی-اسلامی هستند، پرکاربردترین عناصر زیبایی‌شناسی در معماری ایرانی-اسلامی بازشناخته شد. وحدت در یکی کررت از مهم اصول در این زیبایی شمرده شده است و ترکیب این دو به وجودآورنده زیبایی است. هریک از وحدت و کثرت دارای صورت‌هایی است که در جدول زیر موردبررسی قرار گرفته شده است. (همان، ۱۳۹۷؛ ۶)

۶- چگونگی تأثیر شاخصه‌های عینی - ذهنی بر زیبایی‌شناسی کالبدی

در این بخش از تحقیق در راستای چگونگی تأثیر شاخصه‌های عینی و ذهنی بر زیبایی‌شناسی کالبدی ابتدا با بررسی مقالات و تحقیقات گذشته تمامی شاخصه‌ها استخراج شد و سپس به میزان استفاده از آن‌ها در ارزیابی‌های مختلف و تکرار آن‌ها را تحت عنوان شاخصه‌های مشخص عینی و ذهنی تقسیم بندی کرده و منابع آن‌ها آورده شد. این تأثیرات از عوامل ذهنی و حسی تا ویژگی‌های انبیه را شامل می‌شود. زیبایی‌شناسی در بخش عینی و ذهنی موردکاوش قرار گرفت و تمام ابعاد آن‌ها بررسی شد و بر این اساس عوامل مؤثر در زیبایی‌شناسی استخراج گردید و مهمترین و تاثیرگذارترین آن‌ها در ارزیابی انتخاب شد که از این شاخصه‌ها در طرح پرسشنامه پژوهش و ارزیابی کالبدی فرهنگسراها بهره گرفته خواهد شد.

۷- روش پژوهش و جامعه آماری

تحقیق حاضر یک مطالعه کمی است، که با استراتژی موردپژوهی انجام یافت. ابتدا جهت ایجاد شالوده مطالعاتی منسجم در این پژوهش، از ابزار مطالعات کتابخانه‌ای و استنادی استفاده گردید. پس از ارائه چارچوب نظری تحقیق، هرکدام از متغیرهای حاصل از مطالعات کتابخانه‌ای و استنادی، به‌صورت سؤال و در قالب پرسشنامه تهیه و تدوین گردید. پرسشنامه تهیه‌شده به روش دلفی در نظر گرفته شد که متغیرهای موردنظر از منظر اساتید و خبرگان این حوزه (معماری و شهرسازی) مورد ارزیابی و سنجش قرار گرفتند که در نهایت مؤلفه‌های حائز بالاترین و پایین‌ترین امتیاز با به‌کارگیری نرم‌افزار SPSS مشخص و تعیین گردیدند.

نمونه‌های موردبررسی در این تحقیق، شامل ۴ مجموعه فرهنگی هست که متشکل از دو نمونه داخلی (موزه هنرهای معاصر تهران- مجموعه فرهنگی و موزه نیاوران) و دو نمونه خارجی (مجموعه فرهنگی حیدر علی اف در باکو- مجموعه فرهنگی ژان ماری تیجیبائو) هست. در راستای تعیین جامعه آماری، با استفاده از «روش کلاین» و از طریق اعمال ضریب ۲/۵ برابری سؤالات پرسشنامه، محاسبه گردید که شامل ۴۶ نفر در دو نمونه داخلی و ۴۴ نفر در نمونه‌های خارجی تعیین گردید که در مجموع نظرات ۹۰ نفر از معماران، متخصصین و دست اندرکاران مجموعه‌های فرهنگی موردپژوهش، اخذ گردید. جهت حصول نتیجه تحقیق و ارزیابی شاخصه‌های مستخرج از مطالعات نظری از طیف لیکرت امتیازبندی استفاده گردید (جدول ۴-۲-۱). این شاخصه‌ها شامل ۲۰ شاخصه عینی و ۱۶ شاخصه ذهنی می‌شد.

جدول ۲: امتیاز بندی طیف لیکرت

ارزش عددی پاسخ	گزینه های پاسخ
۱	خیلی کم
۲	کم
۳	متوسط
۴	زیاد
۵	خیلی زیاد

۸- استخراج عوامل مؤثر بر زیبایی شناسی کالبدی در مجموعه های فرهنگی-هنری

پس از آشنایی کلی با نمونه های مورد مطالعه در بخش پیشین و همچنین شناخت و انتخاب شاخصه های مؤثر در این بخش از تحقیق حاضر به دنبال معرفی عوامل مؤثر بر زیبایی شناسی کالبدی در دو سطح متفاوت هست اول مربوط به تجزیه تحلیل شخصی عوامل و شاخصه های ارزیابی می پردازد که این مرحله از طریق مطالعات خود نگارنده به طور خلاصه در جداول مربوط به هر بنا در ارائه خواهد شد و دوم نتایج حاصل از پرسشنامه ها به ترتیب بنا و میزان تأثیر عوامل برای هر بنا به طور جامع در دوی بخش نظرات متخصصین و معماران به تفصیل ارائه خواهد شد.

جدول ۳: بررسی درصد فراوانی پاسخ متخصصین به عناصر عینی زیبایی شناسی

ردیف	اصول زیبایی شناسی	۱ (خیلی کم)	۲ (کم)	۳ (متوسط)	۴ (زیاد)	۵ (خیلی زیاد)
۱	تناسب	۲/۲۸۷۵%	۱۱/۴۳۷۵%	۲۳/۳۲۵%	۵۴/۱۷۵%	۸/۶۷۵%
۲	مقیاس	۰%	۲۸/۴۷۵%	۱۹/۷۲۵%	۳۵/۴۱۲۵%	۱۳/۸۷۵%
۳	تکرار و تناوب	۳/۱۲۵%	۱۱/۱%	۲۲/۲۲۵%	۳۹/۵%	۲۳/۹۵%
۴	تقارن	۷/۱۵%	۱۵/۰۳۷۵%	۲۹/۷۲۵%	۳۵/۸۷۵%	۱۲/۵%
۵	تعادل	۰%	۱۵/۲۷۵%	۱۶/۸۵%	۴۴/۹%	۲۲/۹۵%

۲۸/۱۲۵%	۳۱/۲۵%	۲۹/۱۷۵%	۱۱/۴۵%	۰%	مرکزیت	۶
۲۸/۳۵%	۳۷/۷۷۵%	۲۸%	۵/۹%	۰%	هماهنگی	۷
۱۱/۴۵%	۳۷/۵%	۳۷/۵%	۱۰/۴۲۵%	۳/۱۲۵%	تنوع و تضاد	۸
۲۲/۲۵%	۴۷/۱۵%	۱۵/۳۵%	۹/۰۲۵%	۶/۲۵%	نظم	۹
۱۴/۶۷۵%	۵۸/۱۷۵	۱۶/۰۷۵%	۸/۸%	۲/۰۷۵%	نظم در بی نظمی	۱۰
۳۴/۰۲۵%	۴۳/۷۵%	۱۶/۳۲۵%	۳/۱۲۵%	۲/۷۷۵%	نور	۱۱
۱۲/۵%	۲۱/۲۵%	۳۲/۳۷۵%	۱۶/۸۷۵%	۱۷/۰۷۵%	آب	۱۲
۳/۱۲۵%	۴۶/۸۷۵%	۲۶/۰۲۵%	۱۸/۰۵%	۵/۹%	رنگ	۱۳
۳/۱۲۵%	۳۸/۵۵	۴۰/۶۲۵%	۱۱/۴۵%	۶/۲۵%	تزئین	۱۴
۲۳/۱۲۵%	۳۳/۴۲۵%	۲۵/۹%	۱۲/۳۵%	۵/۲%	سادگی	۱۵
۴۴/۷۷۵%	۳۱/۶%	۱۷/۷%	۵/۹%	۰%	فرم و شکل	۱۶
۴۴/۱۲۵%	۳۳/۲۵%	۶۴/۸%	۶/۲۵%	۰%	مصالح	۱۷
۳۸/۵۵%	۴۴/۸%	۱۰/۴۲۵%	۶/۲۵%	۰%	فضا	۱۸
۲۵%	۳۵/۴%	۳۱/۲۵%	۸/۳۲۵%	۰%	پيچیدگی	۱۹
۱۸/۷۵%	۴۷/۹۲۵%	۲۲/۹۲۵	۸/۳۲۵%	۲/۰۷۵%	توالی	۲۰

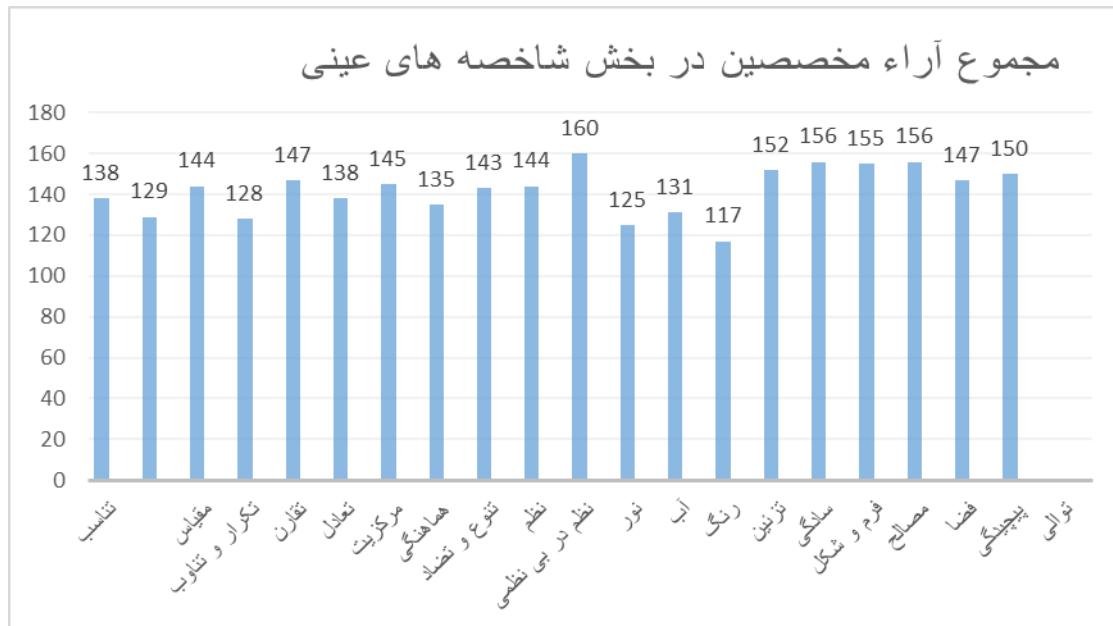
جدول ۴: بررسی درصد فراوانی پاسخ متخصصین به عناصر ذهنی زیبایی شناسی

ردیف	عناصر زیبایی شناسی	۱ (خیلی کم)	۲ (کم)	۳ (متوسط)	۴ (زیاد)	۵ (خیلی زیاد)
۱	امنیت	۰%	۶/۲۲۵%	۳۹/۵۷۵%	۴۱/۷%	۱۲/۵%
۲	جذابیت	۲/۰۷۵%	۲/۰۷۵%	۱۰/۴%	۵۰%	۳۵/۴%
۳	توحید (وحدت)	۰%	۴/۱۷۵%	۱/۴۲۵%	۴۹/۹۷۵%	۳۵/۴۲۵%
۴	خاطره انگیزی	۲/۰۷۵%	۶/۲۵%	۱۰/۴۲۵%	۳۷/۵%	۴۳/۷۲۵%
۵	خوانایی	۰%	۸/۳۲۵%	۳۱/۲۵%	۴۵/۸۵%	۱۴/۵۷۵%

۳۱/۲۵٪	۳۵/۴۲۵٪	۲۹/۱۷۵٪	۴/۱۵٪	۰٪	معناداری	۶
۱۸/۷۵٪	۳۱/۲۵٪	۲۵٪	۲۰/۸۲۵٪	۴/۱۷۵٪	دل بستگی به مکان (احساس تعلق)	۷
۴۱/۶۷۵٪	۳۷/۴۷۵٪	۱۲/۵٪	۸/۳۲۵٪	۰٪	خلاقیت	۸
۱۶/۶۷۵٪	۴۱/۶۷۵٪	۳۱/۲۵٪	۸/۳۲۵٪	۲/۰۷۵٪	احساس آرامش	۹
۳۵/۴۲۵٪	۴۱/۶۵٪	۱۴/۵۷۵٪	۶/۲۵٪	۲/۰۷۵٪	سبک	۱۰
۱۲/۴۷۵٪	۴۷/۹٪	۳۳/۳۲۵٪	۴/۱۵٪	۲۰/۱۷۵٪	رمز آلودگی	۱۱
۲۰/۸۲۵٪	۴۵/۸۲۵٪	۲۰/۱۸۵٪	۱۲/۵۲۵٪	۰٪	فرهنگ	۱۲
۱۴/۵۷۵٪	۵۸/۳۲۵٪	۲۵٪	۲/۰۷۵٪	۰٪	هویت	۱۳
۲۰/۸۲۵٪	۵۴/۱۷۵٪	۲۲/۹۲۵٪	۲/۰۷۵٪	۰٪	کارایی	۱۴
۲۷/۰۷۵٪	۳۱/۲۵٪	۲۹/۱۵٪	۱۲/۴۷۵٪	۰٪	ارتباط با تاریخ	۱۵
۲۵/۰۲۵٪	۵۰٪	۶/۲۵٪	۱۸/۷۵٪	۰٪	اصالت	۱۶

با توجه به جدول فوق برای بررسی هر کدام از موارد و شاخصه‌های عینی و ذهنی در مجموع پاسخ‌های ارائه شده توسط متخصصین بیشترین درصد پاسخ به عنوان میزان تأثیر هر مورد لحاظ شده است و با توجه به آن موارد به نسبت نمره و تأثیر نتیجه هر کدام ارائه می‌شود. با تحلیل نتایج میانگین آراء متخصصین می‌توان گفت در اکثر موارد معتقدند که شاخصه‌های مورد بررسی تأثیر زیادی با ضریب تأثیر ۴ از ۵ بر زیبایی‌شناسی دارند در بین این موارد تنها تأثیر آب را متوسط ارزیابی کرده‌اند و در موارد دیگری مانند فرم و شکل، مصالح خاطره‌انگیزی و خلاقیت تأثیر خیلی زیادی در زیبایی‌شناسی دارند. در جدول زیر نیز به بررسی مجموع امتیاز ارائه شده در هر مورد به تفکیک به اثر هر مورد پرداخته خواهد شد و با توجه به مجموع نمره هر شاخص به صورت مجزا مؤثرترین عوامل شناسایی خواهد شد. با بررسی‌های انجام شده شاخصه‌هایی که مجموع امتیاز آن‌ها از میانگین مجموع پاسخ‌ها یعنی ۱۴۸ بالاتر باشد به عنوان عوامل مؤثرتر برای زیبایی‌شناسی انتخاب خواهند شد.

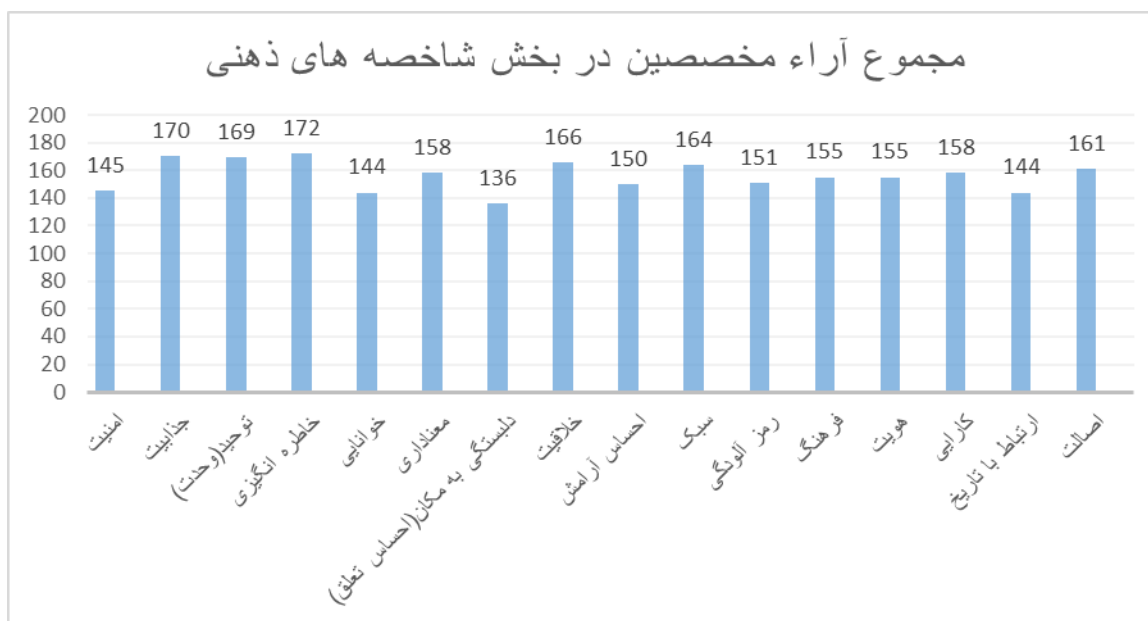
نمودار ۱- مجموع آراء متخصصین به شاخصه های عینی زیبایی شناسی

ردیف	عناصر زیبایی شناسی	فرهنگسرای نیاوران	موزه هنرهای معاصر	مجموعه حیدر علی اف	مجموعه ژان ماری تیجیانو
۱	امنیت	۳۶	۳۸	۳۴	۳۷
۲	جذابیت	۴۰	۳۹	۴۴	۴۷
۳	توحید (وحدت)	۴۱	۴۰	۴۱	۴۷
۴	خاطره انگیزی	۴۲	۴۰	۴۴	۴۶
۵	خوانایی	۳۵	۳۶	۳۵	۳۸
۶	معناداری	۳۷	۴۲	۳۷	۴۲
۷	دل بستگی به مکان (احساس تعلق)	۳۱	۳۹	۳۰	۳۶
۸	خلاقیت	۳۷	۴۰	۴۵	۴۴
۹	احساس آرامش	۴۱	۳۹	۳۲	۳۸
۱۰	سبک	۴۰	۴۰	۴۰	۴۴

۱۵۱	۴۰	۳۷	۳۷	۳۷	رمز آلودگی	۱۱
۱۵۵	۴۴	۳۷	۳۷	۳۷	فرهنگ	۱۲
۱۵۵	۳۷	۳۹	۳۹	۴۰	هویت	۱۳
۱۵۸	۳۹	۳۹	۴۲	۳۸	کارایی	۱۴
۱۴۴	۳۷	۳۵	۳۷	۳۵	ارتباط با تاریخ	۱۵
۱۶۱	۴۳	۳۸	۴۱	۳۹	اصالت	۱۶

جدول ۵: مجموع آراء متخصصین به شاخصه‌های ذهنی زیبایی‌شناسی

نمودار ۲: مجموع آراء متخصصین به شاخصه‌های ذهنی زیبایی‌شناسی

با توضیحات ارائه شده در بخش قبلی و بررسی عوامل مؤثر شاخصه‌های مؤثر از نظر تأثیر به دو دسته تأثیر بالا و تأثیر کم تقسیم شده‌اند و نتیجه حاصل از این بررسی به‌طور خلاصه در زیر آمده است.

در بین شاخصه‌های مورد بررسی عوامل عینی مانند نور، سادگی، فرم و شکل، مصالح، فضا و توالی بالاتر از میانگین پاسخها بوده‌اند و این نشان می‌دهد این عوامل از بقیه شاخصه‌ها در بررسی زیبایی‌شناسی مؤثرتر بوده‌اند و در بین شاخصه‌های ذهنی نیز جذابیت، وحدت، خاطره‌انگیزی، معناداری، خلاقیت، احساس آرامش، سبک، رمز آلودگی، فرهنگ، هویت، کارایی و اصالت از عوامل مؤثرتر در زیبایی‌شناسی بوده‌اند و در مجموع از نظر متخصصین شاخصه‌های ذهنی در ادراک ما از زیبایی مؤثرتر بوده است.

۹-ارائه الگوی زیبایی شناسی کالبدی در مجموعه فرهنگی-هنری

با توجه به نتایج ارائه در بخش‌های پیشین می‌توان عوامل مؤثر بر زیبایی شناسی را تحت عنوان جدول زیر ارائه کرد با توجه به میزان تأثیر به معرفی کرد و همچنین مهم‌ترین آن‌ها که در زیبایی شناسی به‌عنوان اصول اصلی طراحی مورد استفاده گرفت.

شاخصه‌های انتخاب شده با علامت * مشخص گردیده است.

جدول ۶: مؤثرترین شاخصه‌های زیبایی شناسی بر اساس مطالعات .

ردیف	اصول عینی زیبایی شناسی	ردیف	اصول ذهنی زیبایی شناسی	ردیف
۱	تناسب	*	۲	امنیت
۲	مقیاس	*	۳	جذابیت
۳	تکرار و تناوب	×	۲۳	توحید (وحدت)
۴	تقارن	×	۲۴	خاطره‌انگیزی
۵	تعادل	*	۲۵	خوانایی
۶	مرکزیت	×	۲۶	معناداری
۷	هماهنگی	×	۲۷	دل‌بستگی به مکان (احساس تعلق)
۸	تنوع و تضاد	*	۲۸	خلاقیت
۹	نظم	×	۲۹	احساس آرامش
۱۰	نظم در بی‌نظمی	*	۳۰	سبک
۱۱	نور	*	۳۱	رمز آلودگی
۱۲	آب	×	۳۲	فرهنگ
۱۳	رنگ	×	۳۳	هویت
۱۴	تزئین	×	۳۴	کارایی
۱۵	سادگی	*	۳۵	ارتباط با تاریخ

*	اصالت	۳۶	*	فرم و شکل	۱۶
×	×	×	*	مصالح	۱۷
×	×	×	×	فضا	۱۸
×	×	×	×	پچیدگی	۱۹
×	×	×	*	توالی	۲۰

۱۰- نتیجه گیری

در تحقیق حاضر با بررسی کتابخانه‌ای و میدانی ارائه شده شاخصه‌های ارزیابی گردآوری شد و با توجه نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها شاخصه‌های مؤثر ارائه گردید با توجه به این نتایج از بین ۵۰ عامل اصلی مؤثر ۳۶ مورد در بخش پرسشنامه مورد ارزیابی قرار گرفت و از نتیجه آن این موارد به‌عنوان شاخصه‌های اصلی درزمینه طراحی (بخصوص طراحی فرهنگسرا) به‌عنوان ملاک زیبایی‌شناسی ارائه گردید:

شاخصه‌های عینی مؤثر: تناسب، مقیاس، تعادل، تنوع و تضاد، نظم در بی‌نظمی، نور، سادگی، فرم و شکل، مصالح و توالی

شاخه‌های ذهنی مؤثر: جذابیت، توحید (وحدت)، خاطره‌انگیزی، معناداری، خلاقیت، احساس آرامش، سبک، رمز آلودگی، فرهنگ، هویت، کارایی و اصالت

این ۲۳ شاخص به‌عنوان شاخصه‌های زیبایی در بنا یا طراحی یک مجموعه ملاک اصلی در طراحی زیبایی‌شناسان خواهند بود که می‌توان از این موارد در هر بنایی بهره برد. در این پژوهش برای طراحان و معماران عناصر اصلی زیبایی‌شناسان ارائه گردیده است که می‌تواند در جهت بهبود طراحی و توجه بیشتر به حس زیبایی‌شناسان طرح یا اثر معماری ماندگارتری ارائه کنند در نتیجه آن ارائه دهند که این مسئله در هر طرحی مورد پذیرش و تحسین توسط مردم و متخصصین این حوزه باشد لذا توجه به این موارد برای معماران در کنار اصول عملکردی لازم و ضروری هست زیرا هر اثر معماری ارائه شده برای کاربران آن هست و این احساس زیبایی در کاربر برای آن ضروری است.

مراجع

- ایزدی، ملیحه؛ مهسا اکرمی. (۱۳۹۵). "واکاوی مفهوم زیبایی در فضای شهری."
- مولوی، مهرناز. (۱۳۹۴). "تحلیل زیباییشناختی کالبدی فضای شهری؛ تهران، دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران"
- فروتن، منوچهر؛ محمد دلآوری؛ مجید زین آبادی؛ محمد مرادی زند. (۱۳۹۴). "زیبایی شناسی در معماری و شهرسازی ایرانی - اسلامی." (همایش ملی معماری و شهرسازی ایرانی - اسلامی).
- احمدی، حسین؛ وطن پرست، رسول؛ شیروانی، مریم. (۱۳۹۵). "خوانش فرایند ادراک و دریافت زیبایی در نظرگاه مخاطبان آثار هنری بر اساس مقایسه و تحلیل آرای فلاسفه اسلامی و غربی." (نشریه هنرهای زیبا - هنرهای تجسمی) دوره ۲۱، شماره شماره ۴.
- احمدی، محبوبه. "مروری بر فلسفه زیبایی شناسی." دومین کنفرانس عمران، معماری و شهرسازی در افاق ۱۴۰۴. بدون تاریخ.
- اردلانی، حسین؛ حبیبیان، هما؛ بزرگمهر، محمد. "شناسایی شاخص های ارزیابی زیبایی منظر شهری در بافت های واجد ارزش." کنفرانس پژوهش های معماری و شهرسازی اسلامی تاریخی ایران. بدون تاریخ.
- امجدیان، کامبیز؛ امجدیان، کامران. (۱۳۹۲). "بررسی معیارهای پایدار زیبایی شناسی در معماری پست مدرن و مقایسه آن با سبک مدرن." همایش معماری پایدار و توسعه شهری.
- امین زاده، بهناز؛ شریفی، محمد صالح؛ فروغی فر، مهران. (۱۳۹۳). "مقایسه ادراک زیبایی منظر شهری از نظر متخصصان و کاربران." (فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات شهری) ۱۰.
- امین زاده، بهناز. (۱۳۸۹). "ارزیابی زیبایی و هویت مکان." نشریه هویت شهر (نشریه هویت شهر) شماره: ۱۲.
- آیوازیان، سیمون. (۱۳۸۱). "زیبایی شناسی و خاستگاه آن در نقد معماری." ۱۲.
- بختیاریان، مریم؛ اکبری، مجید. (۱۳۸۷). "ارزیابی نقد شیلر بر زیبایی شناسی کانت." (پژوهشهای فلسفی) شماره ۱۳.
- بهزاد فر، مصطفی؛ ایلکا، شاهین؛ ایلکا، شهاب. (۱۳۹۱). "رویکردی تحلیلی بر تبارشناسی زیبایی شناسی شهری در تعامل با ساختار مدیریتی شهر." (مدیریت شهری) شماره ۳۰.
- تولستوی، لئو. (۱۳۹۴). هنر چیست؟. با ترجمه کاوه دهگان. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- خرم رویی، ریحانه؛ ماهان، امین. "بررسی مؤلفه های زیبایی شناسی در منظر شهری." بدون تاریخ.
- دشتی شفیعی، علی؛ سلیمانی، مهدیس؛ سلیمانی، مهسا. "زیبایی شناسی در معماری." افق های نوین در علوم جغرافیا و برنامه ریزی معماری و شهرسازی ایران. انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین، بدون تاریخ.
- ستوده، بهزاد؛ معماریان، حمید رضا؛ جان محمدی، مرتضی. (۱۳۹۷). "بررسی مفاهیم زیبایی و ارزش های زیبایی شناختی در معماری و شهرسازی مدرن." دومین همایش بین المللی ایده های راهبردی در معماری و شهرسازی، جغرافیا و محیط زیست.
- صفری اسکندری، فرزانه؛ امین زاده، بهناز. (۱۳۹۶). "شناسایی شاخص های ارزیابی زیبایی منظر یافت تاریخی (نمونه موردی محله هارونیه اصفهان)." سومین کنفرانس سالانه پژوهش های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری. تهران.
- عابدی، محمد حسین؛ محمدیان یامی، رزانه. (۱۳۹۷). "زیبایی شناسی و بازشناسی اصول آن در معماری اسلامی." (معماری شناسی) ۴.

سومین کنفرانس ملی شهرسازی و معماری دانش بنیان

3rd National Conference On Knowledge-Based Urban Development and Architecture

- فیضی، محسن؛ بلوغي، زهره. "فلسفه زیبایی شناسی در معماری." بدون تاریخ.
- قاراخانی، علیرضا؛ محمد نبی، علیرضا (۱۳۹۶). "دیدگاه مکاتب زیبایی شناسی در هنر و معماری." پژوهش های کاربردی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری. تهران: دانشگاه خواجه نصرالدین طوسی.
- کریمی مشاور، مهرداد (۱۳۸۹). "بررسی رویکرد زیبایی شناسانه شهروندان تهرانی به ساختمانهای بلند." (منظر) ۱۱، شماره ویژه منظر تهران
- کریمی مشاور، مهرداد (۱۳۹۲). "رویکردها و روشها در زیبایی شناسی شهری." (باغ نظر)، شماره ۲۴.
- کشتکاران، رضا (۱۳۹۶). "فرآیند شناختی ادراک زیبایی شناسی محیط شهری." کنفرانس عمران معماری و شهرسازی کشورهای جهان اسلام. تبریز.
- کشتکاران، رضا؛ حبیبی، امین (۱۳۹۶). "زیبایی شناسی منظر؛ رویکردها و مدل های ارزیابی." کنفرانس بین المللی عمران، معماری و شهرسازی ایران معاصر. تهران: کنفرانس بین المللی عمران، معماری و شهرسازی ایران معاصر.
- گنجعلی خانی، رضا (۱۳۹۵). "تحلیلی انتقادی از بازآفرینی منظر شهری ناهمساز در سامان دهی. جلد شماره چهارده. فصلنامه هنر و تمدن شرق.
- لیلیان، محمد رضا؛ امیرخانی، آریین؛ انصاری، مجتبی (۱۳۸۸). "جستاری بر مبانی و مفاهیم زیبایی شناسی و تبلور آن در ساختارهای معماری." کتاب ماه هنر، ص ۶